

Ex tunc vs. ex nunc účinok odstúpenia a neplatnosti – naozaj taký veľký rozdiel?

Trojčáková, V.*

TROJČÁKOVÁ, V.: Ex tunc vs. ex nunc účinok odstúpenia a neplatnosti – naozaj taký veľký rozdiel? Právny obzor, 102, 2019, č. 2, s. 131 – 154.

Ex tunc vs. ex nunc effect of termination and invalidity – such a big difference? The author in the article tries to compare effects of termination and invalidity in civil and commercial law, in particular with regard to two fundamental issues: the effect of termination and invalidity on duration of contractual rights and obligations and on duration of secondary claims resulting from the contract. Also by means of comparative research she seeks for a unified interpretative approach for both civil and commercial effects of termination and she prefers an interpretation which does not result in an inappropriate disadvantage of creditor's position in the restitutional phase of the contract. The author also tries to analyse mutual coherence between contractual secondary claims and statutory restitutional provisions. Lastly, she deals with possibility of contractual disposition with restitutional rules in both civil and commercial law.

Key words: restitution after termination, invalidity, ex tunc and ex nunc effect of termination, unjust enrichment

Traduje sa, že existencia rozdielov medzi občianskoprávnym a obchodnoprávnym odstúpením od zmluvy je daná práve pre rozdiel v *ex nunc* a *ex tunc* účinku medzi oboma terminačnými mechanizmami. *Ex tunc* alebo *ex nunc* účinku sa pripisuje buď zmena, alebo naopak, zachovanie vecnoprávnej pozície zmluvnej strany po odstúpení od zmluvy, alebo sa ním spravidla zdôvodní ďalšie trvanie či zánik zmluvných ustanovení alebo nárokov. Právna spisba, ako aj súdna prax mnohokrát odvodzujú nie zanedbateľné následky pre vzájomný vzťah strán zrušenej či neplatnej zmluvy s odkazom na niektorý z dvoch účinkov,¹ neraz na úkor hlbšej argumentácie v prospech zastávaného právneho názoru. Retrospektívny účinok občianskoprávneho odstúpenia a prospektívny účinok obchodnoprávneho odstúpenia sa tak stávajú samy osebe samostatným právnym argumentom (minimálne) na obhájenie toho-ktorého záveru o účinku odstúpenia. V príspevku si preto kladieme za cieľ vzájomne porovnať účinky odstúpenia v občianskom a obchodnom práve, pričom budeme skúmať, čo vlastne v slovenskom práve znamená *ex tunc* a *ex nunc* účinok odstúpenia a či je naozaj možné badať markantnejšie rozdiely vo vyvolaných následkoch. *Ex tunc* účinok odstúpenia budeme následne porovnávať s ná-

* Mgr. Veronika Trojčáková, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave.

¹ HAJNIŠOVÁ, E. – KRÁLOVIČ, L. Odstúpenie od zmluvy o prevode obchodného podielu s účinkami *ex tunc*? In *Zborník z konferencie Dny práva Časť IX. – Bermudský trojúhelník obchodného práva II*, 2012. Masarykova univerzita v Brne, Právnická fakulta, 2012, s. 1805-1820, JAKÚBEKOVÁ, D. Odstúpenie od zmluvy podľa Občianskeho zákonníka s upozornením na rozdielnosti úpravy v Obchodnom zákonníku. In *Justičná revue*, roč. 53, č. 6-7, 2001, s. 698-702, BAJÁNKOVÁ, J. – VOJČÍK, P. Neplatnosť právnych úkonov a rozhodovacia prax súdov. In *Ingerencia súdov do súkromnoprávných zmlúv: Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávných zmlúv* (kolektív autorov). Pezinok : Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2014, s. 29; zo súdnych rozhodnutí napr. uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 11. februára 2014, sp. zn. 28 Cdo 3369/2013, rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. septembra 2009, sp. zn. 1 M Obdo V 2/2007.

sledkami relatívnej a absolútnej neplatnosti zmlúv, ktorým je – podobne ako odstúpeniu podľa občianskeho práva – pripísaný spätný účinok.

Príspevok je systematicky rozdelený na päť základných častí. V prvej načrtne problém vplyvu odstúpenia na vzájomný vzťah veriteľa a dlžníka v občianskom a obchodnom práve. Druhá časť je venovaná vplyvu odstúpenia na trvanie zmluvných dojednaní, v tretej časti sa pokúsime predložiť návrh interpretácie účinku odstúpenia na sekundárne nároky majúce zmluvný základ. V štvrtej časti výsledky porovnáme s účinkom neplatnosti zmlúv v snahe zodpovedať v úvode nastolenú otázku o rozdieloch vo vypořiadaní neplatných zmlúv a zmlúv zrušených odstúpením. Posledná časť je venovaná otázke možnej zmluvnej dispozície so zákonným režimom vypořiadania.

1. Vplyv odstúpenia na záväzkový vzťah a povaha reštitučného nároku

Odstúpenie sa od ostatných terminačných mechanizmov líši aj tým, že súčasne plní funkciu prostriedku nápravy porušenia zmluvných povinností; odstupujúca strana tým druhej dáva najavo, že viac netrvá a nemá záujem na pôvodne dohodnutom v dôsledku protiprávneho správania zmluvného partnera, cieľom odstúpenia je jednoducho nezrealizovať pôvodne zamýšľanú výmenu plnení.² Odstúpenie od zmluvy však nie vždy plní funkciu prostriedku nápravy (nazvime ho sankčným odstúpením) a strany sa môžu dohodnúť aj na odstúpení bez naviazanosti na akékoľvek porušenie zmluvnej povinnosti (tzv. nesankčné odstúpenie).³

Využitím práva odstúpiť od zmluvy vyvoláva oprávnená strana v zásade dva samostatné dôsledky pre existujúci zmluvný vzťah: jednak ako terminačný mechanizmus oslobodzuje strany od povinnosti ďalej zo zmluvy plniť a súčasne vyvoláva nový rad povinností vzájomného vypořiadania s cieľom znovu nastoliť *status quo ante contractum* a zrekonštruovať stav, ktorý by existoval bez vzájomnej výmeny plnení na základe zmluvy.⁴ Oba účinky sú od seba pritom navzájom nezávislé a vzájomne nepodmienené. Kým odstúpenie od zmluvy, z ktorej sa vôbec neplnilo, zbavuje strany povinnosti plniť a nevyvoláva potrebu vzájomného vypořiadania, využitie odstúpenia od zmluvy, z ktorej sa už plnilo, zase „oslobodzujúci účinok“ nevyvoláva a nastupuje iba fáza vypořiadania.⁵

1.1. Dva reštitučné nároky – dva rozdielne svety?

Doktrína a prax vníma občianskoprávne odstúpenie ako dôvod na odpadnutie právneho titulu od počiatku – s účinkom *ex tunc*⁶, a z pohľadu *ex post* sa naň z obligačného

² MEIER, S. Die Rückabwicklung gescheiterter Verträge: Neue europäische Entwicklungen. In *Labels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2016, č. 4, roč. 80, s. 880.

³ Vtedy možno v závislosti od obsahu dojednanja uvažovať, či si strany nedojednali skôr právo spätnej kúpy, resp. právo spätného predaja (§ 607 – 610 OZ) s tým dôsledkom, že sa pre prípad vypořiadania použijú osobitné reštitučné ustanovenia prednostne pred ustanoveniami o bezdôvodnom obohatení.

⁴ CLEAVINGHAUS, T. *Das Verhältnis von Rücktritt und Schadensersatz nach neuem Schuldrecht*. Baden-Baden: Nomos, 2007, s. 52.

⁵ DÖLL, Y. *Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittsfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 60.

⁶ K tomu pozri diela v poznámke č. 1.

a vecnoprávneho hľadiska hľadá, ako by právny dôvod na plnenie od počiatku nebol daný.⁷ Prísne formálny výklad o odpadnutí právneho titulu s retrospektívnym účinkom ohrozuje nadobudnuté vecnoprávne pozície nadobúdateľa zo zrušenej zmluvy, ako aj existenciu vedľajších a sekundárnych nárokov majúcich pôvod v zrušenej zmluve (o tom podrobnejšie v nasledujúcom texte). Následkom odstúpenia od zmluvy, z ktorej sa aspoň čiastočne plnilo, je nástup vyporiadacej fázy vzťahu a vznik nároku na vrátenie poskytnutého plnenia (restitučného nároku) a prípadných ďalších plnení smerujúcich ku kompenzácii zhodnotenia plnenia, či, naopak, zníženia jeho hodnoty za čas medzi jeho poskytnutím druhej strane a vrátením. Tu sa zdá, že narážame na dve odlišné koncepcie občianskeho a obchodného práva: kým v občianskom práve je plnením z neskôr zrušenej zmluvy naplnená jedna zo skutkových podstát bezdôvodného obohatenia (kondícií)⁸, a teda zmluvné strany sa po odstúpení nachádzajú v rovine mimozmluvných vzťahov, v obchodnom práve je povaha vyporiadacieho nároku *prima facie* nejasná a názory právnej obce sa v tejto otázke rôznia.

Časť českej judikatúry zaujala stanovisko, že ust. § 351 ods. 2 ObZ je špeciálnym ustanovením k bezdôvodnému obohateniu.⁹ Možno sa stretnúť i s názorom právnej obce o jeho doplňujúcej povahe k právu bezdôvodného obohatenia, čím plní funkciu akejsi nadstavby či doplnenia všeobecnej občianskoprávnej úpravy,¹⁰ časť odbornej verejnosti ho považuje za samostatný zaväzovací dôvod, z ktorého *ex lege* vzniká mimozmluvný nárok na vrátenie plnení.¹¹ Slovenský Najvyšší súd sa priklonil k zmluvnej povahe obchodnoprávneho nároku po odstúpení.¹²

Pretrvávajúca nejednotnosť v názoroch a nedostatok domácej spisby k problematike núti k využitiu doplňujúcich metód výkladu – predovšetkým metódy historickej a komparatívnej.¹³ V snahe objasniť vzájomný vzťah občianskoprávnej a obchodnoprávnej

⁷ MELZER, F. – CSACH, K. In MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894 – 3081. Praha : Leges, 2018, s. 1301.

⁸ Plnenie z právneho dôvodu, ktorý v dôsledku odstúpenia od zmluvy odpadol.

⁹ Napr. rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 22. apríla 2013, sp. zn. 32 Cdo 2300/2012, rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 22. októbra 2008, sp. zn. 32 Cdo 2591/2007, či uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. apríla 2009, sp. zn. 23 Cdo 3008/2007.

¹⁰ ROZBORA, M. In Selucká, M. *Koupě a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje*. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 202.

¹¹ HAJNIŠOVÁ, E. – KRÁLOVIČ, L. Odstúpenie od zmluvy o prevode obchodného podielu s účinkami *ex tunc*? In *Zborník z konferencie Dny práva. časť IX.* – Bermudský trojuholník obchodného práva II, 2012. Brno : Masarykova univerzita v Brne, Právnická fakulta, 2012, s. 1813. Ovečková považuje obchodný nárok za nezávislý od bezdôvodného obohatenia, ďalej jeho povahu už nerozoberá. OVEČKOVÁ, O. In OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákoník. Velký komentář. Zvázok II (§ 261 až 775)*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 315. Podobne v rozsudku Najvyššieho súdu ČR zo dňa 26. júna 2007, sp. zn. 32 Cdo 622/2006.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 31. marca 2009, sp. zn. 5 Obdo 20/2008 (zvyraznené autorkou): „... i keď v dôsledku odstúpenia zanikajú všetky práva a povinnosti strán zo zmluvy (s výnimkou tých, pri ktorých to ustanovuje zákon alebo zmluva) a plnenie poskytnuté pred odstúpením si strany majú vrátiť (§ 351 ObchZ), toto plnenie sa nestáva bezdôvodným obohatením, ale ide o vrátenie zmluvného plnenia. ...“

¹³ V príspevku budeme komparovať s nemeckou a švajčiarskou právnou úpravou a tamojšími doktrínálnymi závermi. Vedie k tomu blízkosť nášho práva ku germánskemu právnemu systému, ako aj skutočnosť, že v minulosti doktrína a judikatúra čelili rovnakým problémom, v ktorých rámci, podľa nášho názoru, dospela k nasledoviahodným riešeniam.

úpravy následkov odstúpenia si v prvom kroku v skratke priblížime, čo bolo vzorom prijatia § 351 ObZ spolu s ustáleným výkladom vzorových ustanovení.

Historicky bola reštitučná úprava do Obchodného zákonníka prebratá z CISG, kde vyporiadací nárok nemá mimozmluvný, ale zmluvný základ.¹⁴ Odstúpenie od zmluvy síce spôsobuje ukončenie pôvodne dojednaných hlavných povinností, nespôsobuje však zánik, ale iba *zmenu* existujúceho zmluvného vzťahu medzi stranami, a ten v modifikovanej obsahovej podobe pokračuje ďalej smerom ku vzájomnému vyporiadaniu.¹⁵ Obsahom zmeneného vzťahu už nie je splnenie, ale, naopak, vrátenie poskytnutých hlavných, ako aj vedľajších plnení, akými sú vzory, plány, sprievodná dokumentácia a pod.,¹⁶ a ako ešte uvedieme, aj ďalšie trvanie do odstúpenia vzniknutých nárokov a ostatných nezániknutých povinností. CISG model sa stal vďaka prospektívnemu účinku odstúpenia pre európsky právny priestor prelomovým, predovšetkým v riešení vzťahu odstúpenia a zmluvných nárokov na náhradu škody (k tomu podrobnejšie ďalej v texte).

Nazdávame sa, že rovnakým spôsobom vieme interpretovať aj § 351 ObZ. Na jednej strane k tomu vedie – ako sme už naznačili – historický výklad, na druhej na to navádza znenie textu zákona, ktorý napriek odstúpeniu ponecháva veriteľovi v rukách vzniknuté zmluvné nároky, ako aj v účinnosti rad ďalších zmluvných ustanovení, ktoré majú svoje opodstatnenie aj v reštitučnej fáze vzájomného vzťahu.¹⁷ Pridržiavajúc sa tradičného výkladu *ex tunc* a *ex nunc* účinkov odstúpenia je nárok v občianskom práve oproti obchodnoprávnej úprave mimozmluvným, a nie zmluvným nárokom.

V porovnaní so zaradením nárokov do kategórií záväzkového práva sa však zdá byť významnejším to, aké konkrétne následky z kategorizácie vyplývajú a či je možné badať medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou koncepciou markantnejšie rozdiely. V rovine aplikácie predpisov považujeme obchodnoprávnu úpravu za špeciálnu oproti bezdôvodnému obohateniu v občianskom práve, ktoré by sa preto nemalo aplikovať subsidiárne, ale otázky explicitne neriešené v § 351 ObZ by sa mali prednostne riešiť inými normami obchodného práva.¹⁸ To však nevylučuje analogickú aplikáciu ustanovení

¹⁴ BRIDGE, M. The Nature and Consequences of Avoidance of the Contract Under the United Nations Convention on the International Sale of Goods. In *International Law Review of Wuhan University* (2008-2009), 10, s. 118.

¹⁵ Odstúpenie s účinkom *ex nunc* spôsobujúce modifikáciu obsahu zmluvného vzťahu bolo neskôr prevzaté aj do nemeckého BGB či estónskeho obligáčného práva.

¹⁶ TICHÝ, L. *CISG (Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží)*. Praha : C. H. Beck, 2017, s. 360.

¹⁷ K zmluvnej povahe nároku po odstúpení sa priklonil aj Najvyšší súd SR v rozsudku zo dňa 31. marca 2009, sp. zn. 5 Obdo 20/2008 (zvýraznené autorkou): „... i keď v dôsledku odstúpenia zanikajú všetky práva a povinnosti strán zo zmluvy (s výnimkou tých, u ktorých to ustanovuje zákon alebo zmluva) a plnenie poskytnuté pred odstúpením si strany majú vrátiť (§ 351 ObchZ), toto plnenie sa nestáva bezdôvodným obohatením, ale ide o **vrátenie zmluvného plnenia**. ...“

¹⁸ Napríklad v otázke nemožnosti vrátenia plnenia *in natura* existuje namiesto subsidiárnej aplikácie § 458 ods. 1 OZ možnosť postupovať podľa ustanovení o dodatočnej nemožnosti plnenia (§ 352 – 354 ObZ). Vo výsledku sa tak môže zdať, že Obchodný zákonník medzi stranami rozkladá riziko náhodného zničenia alebo straty plnenia inak, než Občiansky zákonník. K podrobnejšej argumentácii pozri TROJČÁKOVÁ, V. Niektoré rozdiely medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou vzájomnou reštitučnou povinnosťou strán neplatnej alebo zrušenej zmluvy. In Bejček, J. a kol. (eds) *Dny práva – Days of Law 2016 : Část VIII. Právny jednání*. Brno : Masarykova univerzita, 2017, s. 379-381. Rovnaké platí aj pre úpravu premlčania nárokov.

o bezdôvodnom obohatení v tých prípadoch, ktoré nebude možné riešiť normami obchodného práva.¹⁹ Bezdôvodné obohatenie je tak či tak zrejme najpodobnejším inštitútom k zmluvnému vyporiadaciemu nároku.

1.2. *Ex tunc a ex nunc ako historicky pevne uchopený koncept alebo floskula bez dostačujúcej opory v práve?*

Ex tunc účinok odstúpenia bol do jednotlivých občianskych kódexov 19. a 20. storočia preberaný ako rímskoprávny koncept z *lex commissoria* s cieľom pripodobniť účinky odstúpenia od zmluvy účinkom splnenia rozvázovacej podmienky a dosiahnuť pomocou fikcie neuzavretia zmluvy medzi zmluvnými stranami stav, ako keby k uzavretiu zmluvy nikdy nebolo došlo.²⁰ Kým spätný účinok *ex tunc* znamenal, že si strany majú navzájom vrátiť už poskytnuté plnenia (preto *ex tunc* – spätný, resp. retrospektívny), *ex nunc* účinok pôsobil iba do budúca a oslobodzoval strany od ďalšej povinnosti plniť bez toho, aby bolo zasahované do už poskytnutej výmeny plnení (efekt podobný dnešnému účinku výpovede). Historicky možno sledovať tendenciu zákonodarcov k stotožneniu následkov viacerých inštitútov a zoradeniu do jednej úrovne účinkov splnenia rozvázovacej podmienky, relatívnej neplatnosti a odstúpenia.²¹ Splnenie rozvázovacej podmienky však ani v rímskom práve nemalo za následok zánik celého (podmieneného) záväzkového vzťahu vrátane právneho titulu pre jeho vznik, ale iba zánik z neho vyplývajúcich konkrétnych povinností na plnenie. Podmienené tak boli iba následky právneho úkonu, nie právny úkon ako taký.²²

Zo znenia ust. § 48 ods. 2 OZ „[o]dstúpením od zmluvy sa zmluva od začiatku zrušuje ...“ možno vyvodiť, že aj slovenský zákonodarca sa pravdepodobne inšpiroval fikciou neuzavretia zmluvy po tom, čo je odstúpenie od zmluvy účinné.^{23,24} O konkrétnych dôsledkoch, či už pre nadobudnutú vecnoprávnu pozíciu alebo trvanie nárokov a zmluvných ustanovení, však už nič ustanovenie ďalej nehovorí a k výsledkom sa budeme musieť dopracovať výkladom. Na účely tohto príspevku sa budeme snažiť nevychádzať z už načrtnutého tradičného chápania *ex tunc* a *ex nunc* účinku odstúpenia, ale zameria-

¹⁹ Porovnaj s argumentáciou veľkého senátu českého Najvyššieho súdu v rozsudku zo dňa 16. mája 2012, sp. zn. 31 Cdo 4781/2009.

²⁰ HEROLD, K. *Das Rückabwicklungsschuldverhältnis aufgrund vertraglichen oder gesetzlichen Rücktritts. Eine kritische Betrachtung des geltenden Rechts im Vergleich mit dem Reformentwurf der Schuldrechtskommission und einem Ausblick auf die europäische Rechtsvereinheitlichung*. Berlin : Duncker & Humblot, 2001, s. 55; CLEVINGHAUS, T. *Das Verhältnis von Rücktritt und Schadensersatz nach neuem Schuldrecht*. Baden-Baden : Nomos, 2007, s. 30.

²¹ Tamže, s. 31.

²² MEIER, S. Schadensersatz aus Verfügungsgeschäften? Zum Hintergrund des § 160 BGB. In *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, č. 4, roč. 76, 2012, s. 744.

²³ Podobne to bolo počas platnosti Všeobecného občianskeho zákonníka: „Odstoupení od smlouvy znamená, že se dotyčná obligační smlouva dodatečně zrušuje tak, jako by nebyla bývala uzavřena.“ SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligačních a o splnění závazků*. 2. prepracované vydanie. Brno : Československý akademický spolek Právnik v Brně, 1933, s. 275-276.

²⁴ Stredný občiansky zákonník (z. č. 141/1950 Zb.) obdobné pravidlo pojednávajúce o účinkoch odstúpenia na zmluvu a zmluvou založený vzťah neobsahuje; v § 257 v časti Zmena v obsahu záväzkov však ustanovuje, že odstúpenie sa nedotýka nároku na náhradu škody vzniknutej nesplnením.

me sa na možnú interpretáciu týchto základných otázok: (i) vplyv odstúpenia na práva a povinnosti vyplývajúce zo zmluvy a (ii) vplyv odstúpenia na sekundárne nároky majúce zmluvný základ. Vecnoprávne účinky odstúpenia nechávame bokom.

2. Dotýka sa odstúpenie všetkých zmluvných ustanovení?

Vyššie sme uviedli, že odstúpenie má vo vzťahu k zmluvným povinnostiam tzv. oslobodzujúci účinok – oslobodzuje strany od povinnosti plniť a dodržiavať to, čo bolo v zmluve dohodnuté. Oslobodzujúci účinok odstúpenia sa však obmedzuje predovšetkým na hlavné zmluvné povinnosti, ktoré smerujú k dosiahnutiu primárneho účelu zmluvy (výmenu vzájomných plnení)²⁵ a ktoré vytvárajú ekonomickú podstatu kontraktu. Spolu s hlavnými povinnosťami zanikajú aj povinnosti vedľajšie, ktoré slúžia príprave, výkonu, resp. zabezpečeniu výkonu hlavných povinností a ktorých opodstatnenie pre strany odpadá spolu s ich odpadnutím.²⁶ V ďalších častiach príspevku zameriame pozornosť na trvanie vedľajších povinností bezprostredne nena viazaných na tie hlavné, ako aj na sekundárne nároky vzniknuté v čase do odstúpenia, ktoré automaticky nemusia zdieľať osud zániku hlavných povinností.²⁷

2.1. Obchodnoprávne východisko

Niektoré zmluvné dojednania môžu mať pre zmluvné strany význam aj v čase po odstúpení od zmluvy. Obchodný zákonník výslovne predpokladá trvanie niektorých ustanovení aj po obsahovej zmene zmluvného vzťahu,²⁸ možno hovoriť o rozhodcovskej doložke, voľbe práva a voľbe Obchodného zákonníka a v zásade o akomkoľvek zmluvnom ustanovení, ktoré nestratilo pre strany opodstatnenie v dôsledku odstúpenia (typický zákaz konkurencie či povinnosť zachovávať mlčanlivosť). Výslovná úprava v Obchodnom zákonníku tak priamo odkazuje na výklad prejavenej vôle strán v zmluve. Preferujeme výklad, podľa ktorého by v následnej vyporiadacej fáze vzťahu mali naďalej zaväzovať tie ustanovenia, ktoré odstúpením nestratili pre strany svoju relevanciu, ibaže by výklad vôle strán smeroval k opačnému výsledku; napríklad, ak sa strany pre špecifické podmienky dohodli odchylné od zákona na konkrétnom spôsobe splnenia (v súvislosti s časom a miestom splnenia), dohodnuté by malo zaväzovať aj v prípade splnenia reštitučnej povinnosti po odstúpení, ak tomu nebráni prejavená vôľa strán. Dispozitíva obchodnej úpravy, ako aj text zákona uvedený účinný umožňujú.

²⁵ V zásade platí, že ide o povinnosti považované za esenciálne náležitosti daného zmluvného typu. DÖLL, Y. *Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittsfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, s. 60.

²⁶ Tamže.

²⁷ WESTERMANN, H. P. – BYDLINSKI, P. – WEBER, R. *BGB – Schuldrecht Allgemeiner Teil*. 7. vydanie. Heidelberg : C. F. Müller, 2010, s. 189.

²⁸ Ust. § 351 ods. 1 druhá veta ObZ (zvýraznené autorkou): „... Odstúpenie od zmluvy sa však nedotýka nároku na náhradu škody vzniknutej porušením zmluvy, ani zmluvných ustanovení týkajúcich sa voľby práva alebo voľby tohto zákona podľa § 262, riešenia sporov medzi zmluvnými stranami a iných ustanovení, ktoré podľa a prejavenej vôle strán alebo vzhľadom na svoju povahu majú trvať aj po ukončení zmluvy.“

2.2. Občianskoprávne východisko

Môže sa zdať, že občianske právo tým, že odstúpením sa „zmluva zrušuje od začiatku“, bez výnimky predpokladá zánik všetkých zmluvných ustanovení. Mnohokrát sa však právne úkony dajú „rozložiť“ na niekoľko dielov či súčastí a iba samotná skutočnosť, že všetky dojednania sú obsiahnuté v jednej zmluve neznamená, že má každá vada alebo ukončenie zmluvy na ne plošný účinok. Ak vieme podľa prejavenej vôle strán obhájiť, že majú zaväzovať strany aj naďalej²⁹ a vieme ich oddeliť od ostatného obsahu, môžeme argumentovať, že ostávajú odstúpením nedotknuté. Deliteľnosť právnych úkonov je uplatniteľná za splnenia podmienky, že súčasť zmluvy, ktorá má naďalej platne trvať, je samostatným právnym úkonom a že úkon ne Stratí svoj typový charakter, napr. sa z dvojstranného úkonu nestane jednostranný.³⁰

Ak teda zmluva zrušená odstúpením obsahuje samostatnú časť týkajúcu sa vyporiadania, nie je bez ďalšieho dôvod vzťahovať účinky odstúpenia aj na inak separátnu dohodu o vyporiadaní. Odstúpenie by sa ani v občianskom práve nemalo dotknúť tých jednotlivých zmluvných ustanovení, ktoré podľa prejavenej vôle strán majú trvať aj po odstúpení; navodzuje k tomu § 48 ods. 2 OZ: „[o]dstúpením sa zmluva od začiatku zrušuje, ak nie je právnym predpisom ustanovené alebo účastníkmi dohodnuté inak“ vyjadrujúci dispozitivitu následkov odstúpenia. Aj v občianskom práve sa preto vieme výkladom dopracovať k obdobným výsledkom ako v obchodnom práve a spätný účinok odstúpenia by vo vzťahu k tejto otázke nemal zohrávať väčšiu úlohu.

2.3. Ochranné povinnosti

Občianskoprávne ako aj obchodnoprávne východisko smeruje k tomu, že bez ohľadu na odstúpenie by mali byť strany aj naďalej viazané takými dojednaniami, ktorých existencia nie je závislá a ani naviazaná na povinnosti smerujúce k splneniu zo zmluvy.³¹ Okrem uvedeného pôjde o ochranné povinnosti³² napomáhajúce kooperácii strán založenej na vzájomnej dôvere medzi nimi³³ a ktorých obsahom je dbať zároveň o to, aby nedochádzalo k poškodzovaniu právnych statkov zmluvného partnera.³⁴ Ochranné povinnosti nie sú svojou povahou obmedzené iba na trvanie hlavných zmluvných povinností,

²⁹ Je jasné, že vedľajšie povinnosti ako odovzdať doklady spoločne s tovarom, či opraviť vadu na tovare po odstúpení zaväzovať nebudú, pre prípad následných sporov zo zmluvy však nie je dôvod, aby strany nemuseli rešpektovať rozhodcovskú doložku, či ustanovenie o voľbe práva.

³⁰ TICHÝ, L. *Obecná časť občianskeho práva*. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 303.

³¹ RIEWERT, I. *Die Rückabwicklung erbrachter Leistungen bei der Kumulation von Rücktritt und Schadensersatz nach § 325 BGB*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2014, s. 15.

³² Existencia ochranných povinností v rovine zmluvných záväzkových vzťahov nie je neznáma napr. ani v českom právnom prostredí. K tomu pozri napr. ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občianském zákoníku*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 33 – 42.

³³ DÖLL, Y. *Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittsfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, s. 61-62.

³⁴ GRUNDMANN, S. In Krüger, W. *Münch. Kom. zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2. Schuldrecht Allgemeiner Teil*. § 241 – 432. München : C. H. Beck, 2007, s. 781.

ale pretrvávajú až do naplnenia svojho účelu,³⁵ čo navodzuje k osobitnému posudzovaniu trvania konkrétnej povinnosti v tom-ktorom prípade. Príkladom je povinnosť zmluvnej strany konať obozretne pri nakladaní s majetkom druhej strany a predchádzať škodám na jeho majetku; ak má strana svojich zamestnancov v areáli kontrahenta a počas výkonu prác dôjde k účinnému odstúpeniu, ochranná povinnosť trvá aj naďalej. Odstúpením môžu dokonca vzniknúť nové ochranné povinnosti³⁶, napr. oznamovacia povinnosť o hroziacej škode v prípade omeškania s vrátením nadobudnutej veci z pôvodnej zmluvy.³⁷

3. Zánik či trvanie sekundárnych zmluvných nárokov vzniknutých do času odstúpenia

Azda najmenej jasným je účinok odstúpenia na sekundárne nároky vzniknuté ešte v čase trvania pôvodného zmluvného vzťahu. Nárok na náhradu škody vzniknutej porušením zmluvnej povinnosti, ako aj nárok na zaplatenie zmluvnej pokuty či na úroky z omeškania majú nepochybné zmluvný základ, preto sa prirodzene naskytá otázka ich ďalšieho osudu po odstúpení, čo môže viesť k argumentácii o strate právneho titulu na ich uplatňovanie. V nasledujúcej časti sa pokúsime podrobnejšie analyzovať otázku znova osobitne pre občianske, ako aj obchodné právo a za pomoci komparácie s vývojom v iných právnych poriadkoch, ktoré čelili obdobným problémom,³⁸ navrhne možné výkladové riešenie.

3.1. *Ex tunc* – absolútny retrospektívny účinok odstúpenia?

Doktrína a súdna prax *ex tunc* účinok občianskoprávneho odstúpenia odvodzuje zo znenia ust. § 48 ods. 2 OZ „[o]dstúpením od zmluvy sa zmluva od začiatku zrušuje...“ Zánik zmluvy sa vykladá súčasne ako zánik právneho základu pre zmluvné sekundárne nároky, o ktorých možnosť uplatnenia veriteľ odstúpením od zmluvy definitívne prišiel.³⁹

³⁵ HEROLD, K. *Das Rückabwicklungsschuldverhältnis aufgrund vertraglichen oder gesetzlichen Rücktritts. Eine kritische Betrachtung des geltenden Rechts im Vergleich mit dem Reformentwurf der Schuldrechtskommission und einem Ausblick auf die europäische Rechtsvereinheitlichung*. Berlin : Duncker & Humblot, 2001, s. 64.

³⁶ Tamtiež.

³⁷ Charakter porušenia ochranných povinností a vzniknutého nároku na náhradu škody sme sa snažili priblížiť na inom mieste: TROJČÁKOVÁ, V. Pričítanie škody spôsobenej pomocníkom; zodpovednosť na pomedzí porušenia zmluvnej povinnosti a deliktu. In NEVOLNÁ, Z. – HLOBÍKOVÁ, D. (eds.) *Porušenie zmluvných povinností v súkromnom práve a jeho následky*. Trnava : Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2018, s. 175-176.

³⁸ Osobitne sa zameriame na vývoj v nemeckom a švajčiarskom práve. Vzhľadom na pomalý vývoj a bohatosť doktrínálnej a judikatórnej diskusie k problému v nemeckom a švajčiarskom práve sa v príspevku obmedzíme na hrubé zjednodušenie a na podstatné a prelomové body v chápaní trvania sekundárnych nárokov a odpadnutia právneho titulu v dôsledku odstúpenia.

³⁹ SCHWARZE, R. In RIEBLE, V. – SCHWARZE, R. a kol. *J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 2. Recht der Schuldverhältnisse § 315 – 326 (Leistungsstörungsrecht 2)*. Berlin : Sellier – de Gruyter, 2015, s. 460.

Hovoríme najmä o nároku zo zodpovednosti za škodu vzniknutého ako dôsledok porušenia zmluvnej povinnosti, či nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty alebo úroku z omeškania, všetky majúce zmluvný základ.⁴⁰ V nemeckom práve sa navyše nezlučiteľnosť uplatňovania odstúpenia a sekundárnych zmluvných nárokov odvodzovala tiež logickým rozporom v predpokladoch ich vzniku a trvania (odstúpenie spôsobuje zánik zmluvy, sekundárne nároky sú, naopak, odvodené z porušenia platnej a účinnej zmluvy), ako aj v cieľoch, ktoré prostriedky nápravy sledujú⁴¹ (kým odstúpením strana dáva najavo, že nemá záujem o ďalšie trvanie zmluvného vzťahu, požadovanie nároku na náhradu zmluvnej škody sa, naopak, dá vyložiť ako trvanie na jej riadnom splnení)⁴². Tento logický rozpor postačoval na to, aby sa v nemeckej a švajčiarskej doktríne, ako aj judikatúre vyvodzoval vylučujúci vzťah medzi odstúpením a požadovaním náhrady zo zmluvy vzniknutých sekundárnych nárokov (tzv. prísna alternatíva).⁴³

3.2. Vplyv odpadnutia právneho titulu na nárok na náhradu škody

Ani odpadnutie zmluvy a tým právneho základu pre sekundárne nároky by však pre veriteľa nemalo vyvolať horšie právne postavenie, než v akom by bol, ak by bola jeho zmluva neplatná. Aj pri neplatnosti zmluvy má veriteľ nárok na náhradu škody, oproti škode vzniknutej porušením zmluvnej povinnosti by mal byť však rozdiel v rozsahu, v akom sa mu tento nárok priznáva.⁴⁴ Odpoveď na otázku rozsahu nároku na náhradu škody dáva teória pozitívneho a negatívneho záujmu.

3.2.1. Rozsah náhrady škody a teória pozitívneho v. negatívneho zmluvného záujmu

Skôr než začneme rozoberať vplyv odstúpenia a neplatnosti zmluvy na nárok na náhradu škody, v skratke priblížime teóriu pozitívneho a negatívneho zmluvného záujmu, ktorá odpovedá na to, v ktorých prípadoch a v akom rozsahu má byť náhrada škody priznaná. Teória pozitívneho a negatívneho zmluvného záujmu odpovedá na otázku, aký záujem veriteľa má byť náhradou škody kompenzovaný, inak povedané,

⁴⁰ Najvyšší súd SR v dôsledku odstúpenia *s ex tunc* účinkom vyvodil zánik všetkých zo zmluvy vzniknutých vedľajších záväzkov vrátane nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty. Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 01. marca 2004, sp. zn. M Cdo 264/2002, publikované v *Zo súdnej praxe*, 2004, č. 2, s. 41-43.

⁴¹ RIEWERT, I. *Die Rückabwicklung erbrachter Leistungen bei der Kumulation von Rücktritt und Schadensersatz nach § 325 BGB*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2014, s. 17-18.

⁴² KEMMERIES, O. *Das Rückgewährschuldverhältnis nach Rücktritt vom Vertrag*. Köln : Eul Verlag, 2005, s. 34.

⁴³ RIEWERT, I. *Die Rückabwicklung erbrachter Leistungen bei der Kumulation von Rücktritt und Schadensersatz nach § 325 BGB*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2014, s. 18.

⁴⁴ HLUŠÁK, M. Náhrada škody pri negatívnom zmluvnom záujme. In *Súkromné právo*, č. 5, 2017, roč. 3, s. 179-184. K vymedzeniu rozsahu nároku na náhradu škody pri neplatnosti pozri aj BRÖSTL, A. Zodpovednosť za škodu spôsobenú neplatným právnym úkonom. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds) : *Obchodné právo a jeho širšie kontexty. Zborník vedeckých prác*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, s. 298-300.

do akého postavenia vo vzťahu k uzavretej zmluve sa má veriteľ náhradou škody dostať. Kým kompenzácia pozitívneho zmluvného záujmu stavia veriteľa do pozície, akoby bola zmluva riadne plnená a predstavuje záujem veriteľa na splnení⁴⁵, pri negatívnom zmluvnom záujme sa vytvára hypotetický stav, v akom by sa poškodená strana ocitla, ak by dopredu vedela o neplatnosti uzavretej zmluvy,⁴⁶ resp. v akom by sa ocitla, ak by k uzavretiu zmluvy vôbec nedošlo. Kompenzácia pozitívneho záujmu nahrádzajúca splnenie tak v zásade saturuje iné druhy škôd než pri negatívnom záujme, čo sa mnohokrát (a značne) prejavuje v rozsahu priznanej náhrady.⁴⁷ Škoda vzniknutá nespĺnením (pozitívny zmluvný záujem) sa neobmedzuje iba na objektívnu cenu neuskutočneného plnenia, ale zahrnuje tiež peniazmi ocenené výhody, ktoré by z včasného a úplného splnenia mohol veriteľ získať (ušlý zisk), ako aj výdavky vynaložené na uspokojenie svojho záujmu iným spôsobom než plnením porušenej zmluvy.⁴⁸ Kompenzácia pozitívneho či negatívneho záujmu v tom-ktorom prípade pre poškodeného tak nie je triviálnou otázkou.⁴⁹

Na porovnanie: pred reformou nemeckého záväzkového práva, keď sa odstúpeniu priznával *ex tunc* účinok, mal veriteľ možnosť kompenzácie len negatívneho zmluvného záujmu prostredníctvom nároku na náhradu škody.⁵⁰ Dôvodom bol odkaz na *ex tunc* odstúpenie a na už prezentovaný logický rozpor medzi dvoma protichodnými prostriedkami nápravy, ako aj zdôraznenie neoprávneného zvýhodnenia veriteľa, ak by mohol prostredníctvom nároku na náhradu škody získať zhodnotenie svojej investície, ktoré by bol dosiahol riadnym plnením zo zmluvy, a teda ak by investoval svoju časť plnenia, a zároveň cestou odstúpenia dostane svoju „investíciu“ naspäť v podobe reštitučného nároku na vrátenie plnenia.⁵¹ Vo výsledku tak veriteľ odstúpením stratil nárok na náhradu tej škody, ktorá by kompenzovala rozdiel medzi aktuálnym stavom, v ktorom sa veriteľ nachádza, a stavom pri riadnom plnení zo zmluvy.⁵² Odstupujúci veriteľ sa tým dostal do rovnakej pozície, ako keby bola jeho zmluva neplatná.

⁴⁵ MELZER, F. In MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894 – 3081*. Praha : Leges, 2018, s. 39.

⁴⁶ HLUŠÁK, M. Náhrada škody pri negatívnom zmluvnom záujme. In *Súkromné právo*, č. 5, 2017, roč. 3, s. 180.

⁴⁷ Tamtiež.

⁴⁸ MELZER, F. In MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894 – 3081*. Praha : Leges, 2018, s. 39–40.

⁴⁹ K podstate pozitívneho a negatívneho interusu pozri okrem predchádzajúcich diel aj NOVOTNÁ, M. Právo na náhradu škody. In Jurčová, M. A kol. *Jednotný systém nesplnenia a prostriedkov nápravy : Návrh koncepcie a pravidiel (ustanovení) budúcej právnej úpravy*. (v tlači).

⁵⁰ DÖLL, Y. *Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, s. 62. Aj k tejto otázke však súdna prax spočiatku pristupovala rozdielne. Pozri STOLL, H. *Rücktritt und Schadensersatz*. Archiv für die civilistische Praxis, 131. zväzok, 1929, s. 141–185.

⁵¹ KREBS, T. *Restitution at the Crossroads: A Comparative Study*. Londýn : Cavendish, 2001, s. 109.

⁵² Pozitívny a negatívny zmluvný záujem pritom nie sú len konceptmi výhradne nemeckej právnej teórie, ale ako zdôvodňuje Hlušák, majú svoj pôvod v logike a v dôslednom uplatňovaní diferenčnej metódy pri určovaní výšky škody, nič preto nebráni ich primeranej aplikácii aj v slovenskom právnom prostredí. HLUŠÁK, M. Náhrada škody pri negatívnom zmluvnom záujme. In *Súkromné právo*, č. 5, 2017, roč. 3, s. 180.

3.2.2. Negatívne dôsledky uplatňovania prísnej alternatívy a jej postupné prelamovanie

Tak ako sa argumentovalo v prospech nezlučiteľnosti kumulácie oboch prostriedkov nápravy, ktorá mala pôvodne viesť k neoprávnenému zvýhodňovaniu veriteľa, sa súčasne čoraz väčšími poukazovalo na neprimeranosť dôsledného uplatňovania prísnej alternatívy voči veriteľovi.⁵³ Veriteľ sa v prípade porušenia zmluvy, ktoré mu otvorilo možnosť využitia viacerých prostriedkov nápravy, ocitol v situácii, keď si musel vybrať buď medzi ukončením zmluvného vzťahu, avšak bez nároku na kompenzáciu zmluvnej škody či iných sekundárnych nárokov, alebo zotrvať vo vzťahu s dlžníkom s možnosťou jej uplatnenia, hoci medzičasom mohol stratiť záujem o dodanie pôvodného plnenia a tým o ďalšie trvanie zmluvy.

Postupne sa argumentácia o zániku právneho titulu začala zmierňovať v prospech tvrdenia, že odstúpenie nespôsobuje zánik zmluvy, ale vyvoláva iba zmenu v obsahu záväzkového vzťahu, ktorý cieľi k vráteniu poskytnutých plnení, tento vzťah medzi stranami pokračuje a existuje naďalej ako „záväzkový“ organizmus. Prelomová štúdia *Heinricha Stolla*⁵⁴ v podstate zmenila chápanie odstúpenia z dôvodu pre spätné odpadnutie právneho titulu na úkon spôsobujúci obsahovú zmenu v záväzkovom vzťahu a jeho premenu zo zmluvného na vzťah mimozmluvný. Po prijatí novej koncepcie súdmi je tento moment v doktríne označovaný za zmenu v chápaní odstúpenia vyvolávajúceho nie retrospektívny, ale prospektívny účinok.⁵⁵ Podľa tohto vzoru (aj keď podstatne neskôr) zmenu v chápaní účinku odstúpenia na zmenu v existujúcom vzťahu prebrala aj švajčiarska súdna prax a doktrína⁵⁶ a teória je dnes známa pod označením *Umwandlungstheorie* (teória premeny).

Optikou tejto argumentácie stále nebolo možné dožadovať sa nároku na náhradu škody, ktorý by postavil veriteľa do pozície, akoby sa zo zmluvy riadne plnilo (napr. úroky z omeškania pre nezaplatenie kúpnej ceny či ušlý zisk), a to pre už zmienenú nezlučiteľnosť prostriedkov nápravy. Keďže však zmluva ako právny titul na vznik sekundárnych nárokov odstúpením nezaniká, nebol dôvod nepriznať nárok na náhradu škody vzniknutej pre porušenie vedľajších povinností, ktorých splnenie nevedie priamo k naplneniu účelu zmluvy, ako aj náhradu škody v podobe vynaložených nákladov v súvislosti s odstúpením.⁵⁷

Definitívnu zmenu v nazeraní na trvanie a zánik nároku na náhradu škody vzniknutej v dôsledku omeškania, ako aj úrokov z omeškania, priniesla judikatúra argumentujúc, že

⁵³ SCHWARZE, R. In Rieble, V. – Schwarze, R. a kol. *J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 2 Recht der Schuldverhältnisse § 315 – 326 (Leistungsstörungsrecht 2)*. Berlin : Sellier – de Gruyter, 2015, s. 460.

⁵⁴ STOLL, H. *Rücktritt und Schadensersatz*. Archiv für die civilistische Praxis, 131. zväzok, 1929, s. 171.

⁵⁵ HELLWEGE, P. In JANSEN, N. – ZIMMERMANN, R. (eds.) *Commentaries on European Contract Laws*. Oxford : Oxford University Press, 2018, s. 1379 – 1380.

⁵⁶ GAUCH, P. *Wirkung des Rücktritts und Verjährung des Rückforderungsanspruchs bei Schuldnerverzug (Anerkennung der Umwandlungstheorie) : Bemerkungen zu BGE 114 II 152 ff.* In Recht, 1989, č. 4, s. 122 – 128.

⁵⁷ Tamže, s. 185.

škoda vzniknutá omeškaním nesleduje kompenzáciu pozitívneho záujmu, preto – podobne ako pri nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty – nie je dôvod na jej nepriznanie.⁵⁸ Odstúpenie by napriek *ex tunc* účinku mali prežiť aj ochranné povinnosti a tým rovnako nárok na náhradu škody vzniknutý ich porušením.⁵⁹ Plnej kompenzácii zmluvných sekundárnych nárokov vzniknutých v dôsledku nesplnenia tak stále bránila iba myšlienka logického rozporu medzi cieľom odstúpenia od zmluvy a cieľom náhrady škody suplujúcej splnenie zmluvy, preto sa výkladom nemecká judikatúra ako aj právna veda snažila inými argumentami zlepšiť veriteľovo postavenie.

3.2.3. *Ex nunc* účinok odstúpenia podľa vzoru CISG a jeho postupné preberanie do právnych poriadkov

Vzorom pre viacero právnych poriadkov a akýmsi protipólom *ex tunc* koncepcie odstúpenia sa stala reštitučná úprava v CISG vychádzajúca z *ex nunc* odstúpenia od zmluvy, kde odstúpenie plní funkciu spúšťača obsahovej zmeny a nie zániku zmluvného vzťahu medzi stranami. Článok 81 ods. 1 CISG výslovne predpokladá ďalšie trvanie do odstúpenia vzniknutého nároku na náhradu škody (vrátane nároku na náhradu škody vzniknutej v dôsledku nesplnenia),⁶⁰ pričom koncepcii neprekáža, že oba prostriedky nápravy sledujú rozdielne ciele a na ich uplatnenie sa vyžadujú rozdielne predpoklady. Úprava reštitúcie v CISG ukazuje, že problém nezlučiteľnosti prostriedkov nápravy nie je problémom logickým, ako skôr problémom doktrínalnym.⁶¹ CISG model prospektívneho účinku odstúpenia bol v podstate pragmatickým riešením pretrvávajúcich problémov konkurencie prostriedkov nápravy v práve jednotlivých štátov.

Nová koncepcia v CISG tak oproti problematickému odstúpeniu, ktoré má spôsobať zánik právneho titulu pre zmluvné nároky, podstatne zjednodušuje vzájomné vzťahy veriteľa a dlžníka, čoho dôsledkom je jej preberanie do niektorých európskych právnych poriadkov. Napríklad na ňu reflektovala veľká reforma nemeckého záväzkového práva v roku 2002⁶² (až po ktorej sa definitívne veriteľovi priznala popri odstúpení aj náhrada

⁵⁸ Súd svoj záver navyše zdôvodnil tým, že nemožno dlžníka neprimerane zvýhodňovať na úkor veriteľa, ak ten včas nezaplatil kúpnu cenu, ktorú po odstúpení už ani platiť nemusí, a súčasne by nemusel niesť negatívne následky spojené s omeškaním. Podľa BGH by výsledok nekorešpondoval s cieľom zákona ochrániť veriteľa pred škodlivými dôsledkami omeškania. BGH, 24. júna 1983, V ZR 113/82, rozhodnutie publikované v *Juristen Zeitung*, č. 9, roč. 39, s. 419-420.

⁵⁹ HEROLD, K. *Das Rückabwicklungsschuldverhältnis aufgrund vertraglichen oder gesetzlichen Rücktritts. Eine kritische Betrachtung des geltenden Rechts im Vergleich mit dem Reformentwurf der Schuldrechtskommission und einem Ausblick auf die europäische Rechtsvereinheitlichung*. Berlin : Duncker & Humblot, 2001, s. 63-64.

⁶⁰ „Odstúpenie od zmluvy spôsobuje zánik povinností strán podľa zmluvy s výnimkou vzniknutého nároku na náhradu škody. Odstúpenie sa nedotýka ustanovení zmluvy ohľadne riešenia sporov alebo iných ustanovení zmluvy upravujúcich práva a povinnosti strán pri odstúpení od zmluvy.“

⁶¹ KREBS, M. *Die Rückabwicklung im UN-Kaufrecht*. Mníchov : C. H. Beck, 2000, s. 48.

⁶² CANARIS, C.W. *Das Allgemeine Leistungstörungsrecht im Schuldrechtsmodernisierungsgesetz*. In *Zeitschrift für Rechtspolitik*, č. 8, roč. 34, 2001, s. 332, SCHWARZE, R. In RIEBLE, V. – SCHWARZE, R. a kol. *J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 2 Recht der Schuldverhältnisse § 315 – 326 (Leistungstörungsrecht 2)*. Berlin : Sellier – de Gruyter, 2015, s. 459.

škody z nesplnenia), nová estónska úprava či slovenský Obchodný zákonník.⁶³ Výslovná regulácia možnosti súbehu odstúpenia a zmluvnej škody pritom naznačuje, že oba prostriedky nápravy sú bez väčších problémov⁶⁴ zlučiteľné a nepredstavujú pre veriteľa neprimeranú výhodu.

3.2.4. Zdôvodnenie potreby jednotnej regulácie následkov odstúpenia

Historická skúsenosť s vývojom niektorých zahraničných právnych poriadkov ukázala, aké nedostatky a komplikácie vie vyvolať doktrína o *ex tunc* odpadnutí právneho titulu pre sekundárne zmluvné nároky, a v neposlednom rade aké nepriaznivé dôsledky prináša pre veriteľa, ktorý – na rozdiel od dlžníka – bol pripravený a schopný riadne a včas plniť z uzavretej zmluvy. Pripustenie obdobne prísnej alternatívy medzi prostriedkami nápravy v Občianskom zákonníku tak jednak ohrozuje právne postavenie a legitímne očakávania veriteľa a súčasne spôsobuje veľký hodnotový rozpor medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou úpravou. Nazdávame sa, že rozdiel spočívajúci iba v doktrínálnom chápaní odstúpenia v dostatočnej miere tento rozdiel nejustifikuje. Je v rozpore s požiadavkou hodnotovej bezrozpornosti právneho poriadku, aby ten v dvoch rovnakých situáciách uskutočnil rozporné hodnotové rozhodnutia. Opačné by bolo v rozpore s princípom rovnosti (formálnej spravodlivosti).⁶⁵ V prípade možnosti výberu medzi viacerými interpretačnými variantmi je preferencia hodnotovo bezrozporného výkladu zrejmä.

3.2.5. K možnostiam výkladu účinkov odstúpenia v Občianskom a Obchodnom zákonníku vo vzťahu k spôsobenej škode – naozaj taký veľký rozdiel?

Nazdávame sa, že iba z formulácie § 48 ods. 2 Občianskeho zákonníka o zrušení zmluvy od začiatku ešte nemožno vyvodiť záver o nezlučiteľnosti odstúpenia a nároku na náhradu zmluvnej škody. Na podporu tohto tvrdenia uvedieme niekoľko dôvodov.

Dalo by sa argumentovať, že v súvislosti s odpadnutím titulu je dôležité rozlišovať medzi zákonnou formuláciou „zánik zmluvy“ a „zánik zmluvného vzťahu“; kým prvé navedza k argumentácii o fikcii neexistencie právneho titulu, druhé argumentačne vedie k jeho zachovaniu s tým, že zanikajú iba z nej plynúce práva a povinnosti.⁶⁶ Nemecká, ako

⁶³ Vo vzťahu k vývoju vo švajčiarskom práve je na mieste spomenúť, že napriek akceptácii *Umwandlungstheorie* a označeniu reštitučného nároku za nárok zmluvnej povahy sa debata k rozsahu nároku na náhradu škody neposunula ďalej od priznania kompenzácie iba negatívneho zmluvného záujmu. Na to reaguje doktrína potrebou prispôbiť tejto teórii celý koncept účinkov odstúpenia, vrátane otázky rozsahu nároku na náhradu škody. Pozri SCHWAB, M. In HARKE, J. D. – RIESENHUBER, K. (eds.) *OR 2020 – Die schweizerische Schuldrechtsreform aus vergleichender Sicht*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2016, s. 205.

⁶⁴ V ďalšom texte sa zmienime o komplikáciách pri výklade súčasného uplatňovania zmluvnej škody a reštitučného mechanizmu po odstúpení.

⁶⁵ MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 165.

⁶⁶ Ako to robí napríklad Šilhán, ktorý pod zrušením zmluvy rozumie zrušenie samotnej obligačnej zmluvy, druhý prípad považuje iba za ukončenie zmluvou založených práv a povinností. Aké to má však praktické dôsledky pre vzájomný vzťah veriteľa a dlžníka už autor ponecháva bez vysvetlenia. ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 440.

aj švajčiarska interpretačná cesta však ukázala, že zánik zmluvy možno vykladať ako zánik zmluvného vzťahu a jeho následnú transformáciu do mimozmluvnej podoby bez hrozby neprípustného výkladu *contra legem*. Stoll vyložil odstúpenie ako zmenu v záväzkovom vzťahu v čase, keď sa aj podľa nemeckého práva – podobne ako v našom občianskom práve – zmluva považovala odstúpením za zaniknutú.⁶⁷ Súčasne však uzatvára, že len s odvolaním sa na *ex tunc* účinok nemožno bez ďalšieho vyvodzovať hlbšie následky pre vzájomný vzťah veriteľa a dlžníka, napríklad v súvislosti s trvaním nároku na náhradu škody.⁶⁸ Švajčiarska doktrína a judikatúra prijala koncept obsahovej zmeny záväzkového vzťahu napriek tomu, že sa podľa ich práva zmluva zrušovala od počiatku a norma regulujúca následky odstúpenia priamo odkazovala na úpravu bezdôvodného obohatenia. Dnes aj švajčiarske právo považuje reštitučný nárok za nárok dokonca zmluvnej povahy s tým, že odkaz na úpravu bezdôvodného obohatenia vykladá ako vylúčenie vecnoprávneho režimu vyporiadania (vindikácie), a nie ako aplikáciu práva bezdôvodného obohatenia.⁶⁹

Zánik právneho titulu pre zmluvné nároky od počiatku je formálnym argumentom, ktorý je spochybniteľný inými formálnymi argumentami. Aj pri odstúpení *ex nunc* sa totiž naskytá otázka, či zmena v záväzkovom vzťahu, ktorá spôsobuje zánik pôvodných povinností zo zmluvy, súčasne nespôsobuje zánik spojitosti medzi porušením povinnosti (ktorá v pôvodnej podobe zanikla) a spôsobenou škodou. Právna veda však na to odpovedá pomerne jednoznačne v prospech záveru, že jediné dôležité je, že povinnosť existovala v čase jej porušenia a tá vo svojej existencii pokračuje naďalej vo forme novej, sekundárnej povinnosti.⁷⁰ Na porovnanie rovnaká argumentácia sa objavila aj u nás v súvislosti so zánikom či ďalším trvaním nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty po odstúpení v občianskom práve.⁷¹

Domnievame sa, že ani spätný účinok odstúpenia v Občianskom zákonníku nebráni v existencii a uplatňovaní do odstúpenia vzniknutých sekundárnych nárokov zmluvnej povahy. Odpadnutie právneho titulu v dôsledku odstúpenia je iba formálnym argumentom, ktorý (okrem toho, že je vyvrátený inými formálnymi argumentami) vedie k vy-

⁶⁷ V nemeckom BGB dodnes chýba norma obdobnej tej našej v § 48 ods. 2 OZ o všeobecných účinkoch odstúpenia na zmluvu alebo zmluvný vzťah, pôvodný záver o zániku zmluvy akoby nikdy nebola uzavretá bol výsledkom doktríny a rozhodovacej činnosti súdov. BGB v znení aktuálnom v čase zmeny doktríny obsahoval jedinú normu obdobnú § 48 ods. 2 OZ pri úprave dedičskej zmluvy v § 2298: „... *Ist in einem solchen Vertrage der Rücktritt vorbehalten, so wird durch den Rücktritt eines der Vertragsschließenden der ganze Vertrag aufgehoben.* ...” (zvýraznené autorkou).

⁶⁸ STOLL, H. *Rücktritt und Schadensersatz*. Archiv für die civilistische Praxis, 131. zväzok, 1929, s. 172.

⁶⁹ HARTMANN, S. *Die Rückabwicklung von Schuldverträgen. Kritischer Vergleich der Rechtslagen bei Entstehungs- und Erfüllungsmängeln*. Zürich : Schulthess, 2005, s. 12-13; GAUCH, P. *Wirkung des Rücktritts und Verjährung des Rückforderungsanspruchs bei Schuldnerverzug (Anerkennung der Umwandlungstheorie) : Bemerkungen zu BGE 114 II 152 ff.* In Recht, 1989, č. 4, s. 126. Naopak však MONFERRINI, I. – von der CRONE, H. C. *Die Rückabwicklung mangelhafter Verträge*. In *Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*. č. 5, 2011, s. 491.

⁷⁰ CLEVINGHAUS, T. *Das Verhältnis von Rücktritt und Schadensersatz nach neuem Schuldrecht*. Baden-Baden : Nomos, 2007, s. 58-59.

⁷¹ OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta a odstúpenie od zmluvy*. In *Právny obzor*, č. 6, roč. 87, 2004, s. 528. Pozri aj iné diela tam uvedené.

tvorení nerovnovážneho stavu medzi veriteľom a dlžníkom a podporuje neplatenie dlhov. Okrem teórie o zániku právneho titulu niet iného presvedčivého argumentu, prečo by sa veriteľ popri odstúpení nemohol dožadovať reparácie škodlivých dôsledkov protiprávneho správania dlžníka a prečo by tieto následky mal znášať sám. Komparatívny pohľad navyše potvrdzuje, že v iných právnych poriadkoch sa spätnému účinku pri odstúpení *ex tunc* pripisuje rozdielna intenzita v súvislosti s trvaním zmluvných dojednaní a nárokov.⁷² Podľa nového českého Občianskeho zákonníka, hoci odstúpeniu pripisuje účinok *ex tunc*, odstúpenie od zmluvy nevyklučuje a ani neobmedzuje možnosť veriteľa domáhať sa nárokov na náhradu zmluvnej škody (hoci v tomto prípade je nárok explicitne zákonom priznaný).⁷³ Navrhujeme preto vykladať zrušenie zmluvy od začiatku podľa § 48 ods. 2 OZ ako definitívny zánik primárnych povinností smerujúcich k naplneniu pôvodného účelu zmluvy,⁷⁴ avšak za zachovania možnosti veriteľa domáhať sa náhrady utrpených škôd, ako aj iných sekundárnych nárokov majúcich zmluvnú povahu. Zrušenie zmluvy od počiatku pre strany možno vykladať aj tak, že odstúpenie neohrozuje existenciu právneho úkonu ako takého, strany však oprávňuje nárokovať si spätné vrátenie poskytnutých plnení z (pôvodne) účinnej zmluvy. Odstúpenie od zmluvy podľa Občianskeho zákonníka sa preto v tejto otázke markantne nelíši od odstúpenia v Obchodnom zákonníku.

Aj keď odstúpenie a sekundárne zmluvné nároky vzájomne nekolidujú, samotná možnosť koexistencie prostriedkov nápravy ešte neznamená, že oprávnenej strane možno bez ďalšieho sekundárne nároky priznať, najmä ak vezmeme do úvahy, že tak v občianskom, ako aj v obchodnom práve odstúpenie od zmluvy aktivizuje uplatnenie špeciálnych vyporiadacích pravidiel, čím vyvoláva následné majetkové presuny medzi pôvodným veriteľom a dlžníkom.

3.2.6. Súbežné uplatnenie sekundárnych zmluvných nárokov a aplikácia pravidiel o vyporiadaní

Ak je aj veriteľ oprávnený od zmluvy odstúpiť, na uplatnenie nároku na náhradu škody musí stále preukázať predpoklady jeho vzniku s tým, že aj v tomto prípade sa uplatnia pravidlá spôsobilé obmedziť alebo dokonca vylúčiť jeho nárok (najmä vo vzťahu k následným škodám), akými sú predvídateľnosť (§ 379 ObZ) či porušenie povinnosti mitigácie. Hoci by mal platiť princíp osobitného posúdenia každého porušenia povinnosti (*Prinzip der Einzelbetrachtung jeder Störung*), následky porušenia by nemali navzájom kolidovať, ale mali by byť navzájom zosúladené.⁷⁵ To platí aj o vzťahu nároku na náhradu škody s následkami vyporiadania po odstúpení.

⁷² TREITEL, G. H. *Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account*. Oxford : Clarendon Press, 1988, s. 392-396.

⁷³ ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 451.

⁷⁴ TREITEL, G. H. *Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account*. Oxford : Clarendon Press, 1988, s. 392.

⁷⁵ SCHWARZE, R. In RIEBLE, V. – SCHWARZE, R. a kol. *J. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 2 Recht der Schuldverhältnisse § 315 – 326 (Leistungsstörungrecht 2)*. Berlin : Sellier – de Gruyter, 2015, s. 464-465.

Problém demonštrujeme na príklade: predávajúci odstúpi od kúpnej zmluvy pre nezaplatenie kúpnej ceny, v inom prípade kupujúci pre neodovzdanie kúpenej veci. Súbežne s odstúpením si obaja oprávnení veriteľa uplatnia sekundárne nároky vyplývajúce z omeškania, t.j. prvý predávajúci úroky za obdobie omeškania so zaplatením kúpnej ceny až do odstúpenia, druhý kupujúci v ďalšom prípade zasa utrpenú škodu vo výške hodnoty za užívanie veci, ktorú si musel prenajať počas doby omeškania. Po splnení všetkých predpokladov na prvý pohľad nie je dôvod obom veriteľom nároky nepriznať.

Na druhej strane úprava vyporiadania po odstúpení v Občianskom a aj v Obchodnom zákonníku priznáva oprávnenej strane na vrátenie plnenia tiež nárok na vydanie úžitkov a úrokov.⁷⁶ V zásade platí, že úžitky patria tomu, komu patrí plodonosná vec, právna norma však tento v prospech z plodonosnej veci v odôvodnených prípadoch presúva na inú osobu.⁷⁷ Zdá sa, že s cieľom vyrovnaní majetkového postavenia strán zrušenej zmluvy právna norma tento prospech v podobe úrokov z kúpnej ceny a úžitkov plodonosnej veci presúva na tú stranu, ktorej má byť plodonosná vec vrátená. Kúpna cena spolu s úrokom preto za celý čas trvania pôvodnej zmluvy má patriť kupujúcemu, plodonosná vec spolu s úžitkami z nej zasa predávajúcemu.

Ak sa vrátíme späť k uvedeným príkladom, dostávame sa do situácie, v ktorej rôzne právne normy navzájom kolidujú; predávajúci má nárok na zaplatenie úrokov z omeškania, no súčasne úprava bezdôvodného obohatenia v Občianskom a v obchodnom zákonníku úroky⁷⁸ priznáva kupujúcemu, v oboch prípadoch za ten istý čas. Rovnaké to je aj pri hodnote za užívanie veci. Kým reštitučné pravidlá prisudzujú kúpnu cenu spolu s úrokmi počas celej doby trvania kontraktu kupujúcemu, predávajúci si nemôže tieto úroky uplatňovať z titulu zodpovednosti za škodu, keďže jemu za to isté obdobie prináleží predmet kúpy spoločne s jeho úžitkami. V opačnom prípade by sa predávajúci dostal do pozície, akoby bol oprávnený užívať naraz plnenie aj proti plneniu.⁷⁹ Ak

⁷⁶ Otázka rozsahu vyporiadacích nárokov presahuje rámec tohto príspevku a na tomto mieste nie je priestor detailnejšie sa jej venovať. Ak však vychádzame z predpokladu, že následky odstúpenia majú veriteľ a dostať do pozície, akoby mal plnenie po dobu účinnosti zrušenej zmluvy celý čas pri sebe (*status quo ante contractum*), veriteľ by od druhej strany mal obdržať plnenie spolu s úžitkami, ktoré z neho za daný čas plynuli. Navodzuje k tomu tak úprava bezdôvodného obohatenia (povinnosť vydať úžitky v § 458 ods. 2 OZ), ako aj vyporiadanie v Obchodnom zákonníku (povinnosť vydať kúpnu cenu spolu s úrokom v § 351 ods. 2 ObZ). Úrok pritom považujeme za úžitok kúpnej ceny, úžitkom veci by mala byť zasa hodnota za užívanie veci, hoci sa k tomu judikatúra stavia negatívne. Pozri napr. rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. septembra 2008, sp. zn. 3 Cdo 113/2007. K opačnému záveru pozri napr. SCHLECHTRIEM, P. Termination and Adjustment of Contracts under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. In *European Journal of Law Reform* (Kluwer) Vol. 1, No. 3 (1999) s. 305-323.

⁷⁷ HLUŠÁK, M. – TROJČÁKOVÁ, V. Kumulácia úrokov a úrokov z omeškania. In *Súkromné právo*, č. 3, 2018, roč. 4, s. 121.

⁷⁸ Hoci komerčné, ako sme nšak vysvetlili na inom mieste, oba druhy úrokov plnia tú istú funkciu. Tamže, s. 117-125.

⁷⁹ GAIER, R. In *Münch. Kom. zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2 Schuldrecht – Allgemeiner Teil*. 7. vydanie. München : C. H. Beck, 2016, s. 2377. *Döll* však tvrdí, že s cieľom vyhnúť sa nadkompenzácii je potrebné v každom prípade skúmať, či hodnota za užívanie veci, ktorá neplní iba funkciu plodu veci, ale ani funkciu kompenzácie za stratu hodnoty v dôsledku opotrebovania veci spôsobeného užívaním, skutočne kompenzuje zníženie hodnoty veci alebo nie. Iba ak vec opotrebovaná nie je, je možné priznať druhej strane škodu vzniknutú omeškaním, ktorá sa rovná strate hodnoty za užívanie veci. Takýto postup však podstatne komplikuje

má preto kombinácia pravidiel o zodpovednosti za škodu, resp. o úrokoch z omeškania a vyporiadania viesť k nadkompenzácii, musí nevyhnutne dôjsť ku korekcii vzájomného spolupôsobenia pravidiel.⁸⁰ V prípade, že občianske alebo obchodné právo strane priznáva spoločne s nárokom na vrátenie plnenia nárok na vrátenie alebo kompenzáciu hodnoty úžitkov, nemalo by byť možné druhej strane priznať nárok na náhradu škody (hodnotu za užívanie veci) alebo úrokov z omeškania. V opačnom prípade by úprava nedávala rozumný zmysel.

To však neznamená, že si nemôže od druhej strany žiadať náhradu iných foriem škôd vzniknutých omeškáním, nekolidujúcimi s vyporiadacími pravidlami, napr. ušlý zisk z výhodnejšieho predaja veci, ktorý by bol kupujúci zrealizoval, nebyť omeškania s dodaním predmetu plnenia.

4. Účinnok neplatnosti zmlúv

4.1. Režim neplatnej obchodnoprávnej zmluvy

Nie úplne jednoznačné je riešenie následkov neplatnosti obchodnoprávnych zmlúv, keďže § 351 ObZ na neplatné zmluvy nepamätá. Automaticky sa preto ponúka výklad osvojený v súdnych rozhodnutiach, v ktorého zmysle sa neplatné obchodnoprávne zmluvy vyporiadávajú podľa zásad o bezdôvodnom obohatení.⁸¹ Nevyhnutne však nemusí ísť o koncepčné rozhodnutie zákonodarcu, ale nezahrnutie neplatných zmlúv do špeciálneho vyporiadania môže byť iba dôsledkom prevzatia ustanovenia z CISG, kde neplatnosť zmlúv je z rozsahu úpravy dohovoru zámerne vylúčená a je tak ponechaná na rozhodné právo.⁸² V intenciách nášho Obchodného zákonníka preto môžeme uvažovať aj nad al-

---

je vzťah škody a úžitkov z veci, keďže núti v konkrétnom prípade skúmať stav opotrebenia veci v porovnaní so stavom v čase jej odovzdania, a tento rozdiel vzápätí vyčíslí vo vzťahu k hodnote za užívanie veci. Dovolíme si tvrdiť, že oprávnená strana často nebude schopná uniesť dôkazné bremeno ohľadom rozsahu škody, navyše, hodnota za užívanie veci neplní iba funkciu kompenzácie opotrebovania, ale aj úžitku ako prospechu z plodonosnej veci, ktorá je po odstúpení spätne priznaná predávajúcemu. To, či vec medzičasom je alebo nie je primerane opotrebovaná, je už rizikom, ktoré – podobne ako pri nájme veci – znáša predávajúci a jeho kompenzácia je v tejto hodnote súčasne zakomponovaná. Znehodnotenie veci nad mieru primeraného opotrebenia však podľa nášho názoru už nie je zahrnutá v hodnote za užívanie. K tomu podrobnejšie pozri DÖLL, Y. *Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittsfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, s. 67-68.

⁸⁰ GAIER, R. In *Münch. Kom. zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2 Schuldrecht – Allgemeiner Teil*. 7. vydanie. München : C. H. Beck, 2016, s. 2377; HEROLD, K. *Das Rückabwicklungsschuldverhältnis aufgrund vertraglichen oder gesetzlichen Rücktritts. Eine kritische Betrachtung des geltenden Rechts im Vergleich mit dem Reformentwurf der Schuldrechtskommission und einem Ausblick auf die europäische Rechtsvereinheitlichung*. Berlin : Duncker & Humblot, 2001, s. 63; DÖLL, Y. *Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittsfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, s. 65-66.

⁸¹ Napr. rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. novembra 2013, sp. zn. 23 Cdo 2833/2011.

⁸² Často krátko je dvojaká úprava následkov zrušenia zmluvy a neplatnosti výsledkom preberania vzorových pravidiel či iných inšpiratívnych zdrojov, ktoré sú však často limitované rozsahom aplikácie. HELLWEGE, P. In JANSEN, N. – ZIMMERMANN, R. (eds.) *Commentaries on European Contract Laws*. Oxford : Oxford University Press, 2018, s. 1380.

ternatívou širšej interpretácie obchodnoprávnej úpravy vyporiadania a vzťahnúť aplikáciu § 351 ObZ aj na vyporiadanie neplatných obchodnoprávných zmlúv. Do dôsledkov by to znamenalo, že si strany napriek neplatnosti môžu okrem iného uplatňovať sekundárne nároky zmluvnej povahy.

Pravdepodobne nie je dôvod hľadať na vzťah založený obchodnou neplatnou zmluvou inak, než v občianskom práve; na obe sa vzťahuje rovnaká prezumpcia neexistencie platného zaväzovacieho dôvodu spôsobilého vyvolať zmluvný vzťah. Práve rozsah nároku na náhradu škody je podstatným elementom, ktorým sa odlišujú následky zmluvy zrušenej odstúpením (kompenzuje sa pozitívny zmluvný záujem) a následky neplatnej zmluvy (kompenzuje sa negatívny zmluvný záujem). Vyporiadanie vo forme pokračujúceho zmluvného vzťahu vrátania zachovania zmluvnej škody sa preto nezdá byť adekvátnym následkom neplatnosti ani v obchodnoprávných vzťahoch.

4.2. Účinok neplatnosti na vedľajšie zmluvné dojednania

Deliteľnosť právnych úkonov by sa mala uplatniť aj pri neplatnosti zmlúv rovnako ako pri odstúpení. Nemecká doktrína napríklad uzavrela, že dojednania týkajúce sa nárokov na náhradu škody, akými sú limitačné klauzuly či paušalizovanie škody, ustanovenia o riešení sporov, povinnosť mlčanlivosti či zákazu konkurencie, zaväzujú strany nie na podklade hlavnej zmluvy na plnenie, ale na základe osobitnej dohody o špeciálnych ochranných ustanoveniach, ktorej sa absolútna ani relatívna neplatnosť nedotýka.⁸³ Pravda, ak sa dôvod neplatnosti nevzťahuje na všetky právne úkony medzi stranami, napríklad pre nedostatok spôsobilosti na právne úkony.⁸⁴ Francúzska doktrína sa rovnako priklonila k platnosti týchto ustanovení pri neplatnosti hlavnej zmluvy s *ex tunc* účinkom.⁸⁵ Existencia a ďalšie trvanie osobitnej dohody napriek neplatnosti hlavnej zmluvy, s ktorou súvisí, tak podľa našej mienky plne korešponduje s už naznačenou teóriou o deliteľnosti právnych úkonov. Ak dohodu s ustanoveniami so špecifickým obsahom relevantným aj vo vyporiadacej fáze vzájomného vzťahu vieme oddeliť od ostatného obsahu zmluvy, na ktorú neplatnosť dopadá, nie je dôvod zneplatniť automaticky akékoľvek súvisiace dojednania na škodu jednej, či oboch zmluvných strán. Ustanovenie § 267 ods. 3 ObZ,⁸⁶ ktoré výslovne pojednáva o zachovaní platnosti niektorých dojednaní a ktorého obdoba v Občianskom zákonníku chýba, tak nepovažujeme za pravidlo, ktoré by taxatívne uzatváralo okruh pretrvávajúcích povinností špeciálne iba pre obchodnoprávne vzťahy, a nazdávame sa, že má skôr proklamačný charakter. Hoci by v určitých prípadoch aj nebolo možné interpretačne vyčleniť niektoré

⁸³ MEIER, S. Die Rückabwicklung gescheiterter Verträge: Neue europäische Entwicklungen. In *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2016, č. 4, roč. 80, s. 868 - 869.

⁸⁴ TICHÝ, L. *Obecná část občanského práva*. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 301.

⁸⁵ KÖTZ, H. *Europäisches Vertragsrecht*. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Tübingen : Mohr Siebeck, 2015, s. 350.

⁸⁶ „Ak je súčasťou inak neplatnej zmluvy dohoda o voľbe práva alebo tohto zákona (§ 262) alebo dohoda o riešení sporu medzi zmluvnými stranami, sú tieto dohody neplatné iba v prípade, že sa na ne vzťahuje dôvod neplatnosti. Neplatnosť týchto dohôd sa, naopak, nedotýka neplatnosti zmluvy, ktorej sú súčasťou.“

dojednania do samostatnej oddeliteľnej dohody, mala by byť k dispozícii možnosť argumentácie v prospech čiastkovej platnosti.⁸⁷

5. Možnosť uzavretia a obsah dohody o vyporiadaní alebo zmluvná dispozícia so zákonnými pravidlami

V podobe tzv. reštitučnej dohody si strany vedia dojednať vzájomné práva a povinnosti v čase po odstúpení od zmluvy, eventuálne pre prípad, že je zmluva neplatná a aspoň čiastočne sa z nej plnilo. V obchodnom práve je možnosť jej uzavretia pomerne jasná, jednak s ohľadom na dispozitivitu úpravy, ako aj na znenie ustanovenia, ktoré navádza v prospech trvania relevantných ustanovení aj po odstúpení. Stranám preto nič nebráni dohodnúť sa na doplnení, resp. odchýlení od zákonného východiska. Dohoda o vyporiadaní spoločne s pretrvávajúcimi zmluvnými povinnosťami tvorí obsah vporiadacieho vzťahu a odstúpenie by sa ho nemalo dotknúť, bez ohľadu na to, či ide o formu samostatnej dohody alebo je obsiahnutá priamo v inak zrušenej zmluve.

Podrobnejšie sa žiada preskúmať možnosť zmluvnej dispozície s občianskoprávnym nárokom z bezdôvodného obohatenia, ktorého povaha je pomerne nejasná. Výnimočne sa objavujú názory o kogentnej povahe práva bezdôvodného obohatenia,⁸⁸ čo zrejme pramení z mimozmluvného charakteru nároku, keď sa existencia predchádzajúcej dohody nepredpokladá.⁸⁹ Práve vyporiadanie nevydarených zmlúv pojmovo predpokladá existenciu predchádzajúcej zmluvy medzi stranami, ktorá môže určitú úlohu zohrávať aj v ich nasledujúcom vzťahu. Nazdávame sa, že nie je dôvod obmedzovať zmluvnú slobodu strán, ktoré – ak si mohli voľne dojednať práva a povinnosti majetkovej výmeny v zmluve – by rovnako mali mať možnosť dojednať pravidlá následného vyporiadania po jej zrušení či zneplatnení.⁹⁰ Judikatúra sa takisto prikláňa k možnosti zmluvnej modifikácie reštitučných pravidiel⁹¹, čo následne mení ich povahu z mimozmluvných nárokov na nároky zmluvnej povahy.⁹²

⁸⁷ Síce výklad v prospech čiastkovej platnosti vychádza z opačného predpokladu než deliteľnosť právnych úkonov (prvé predpokladá, že dojednania sú súčasťou jedného právneho úkonu, deliteľnosť počíta s viacerými samostatnými úkonmi), oboje vedie k rovnakému výsledku zachovať dojednania v platnosti.

⁸⁸ ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1590, či stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR zo dňa 11. januára 1974, zn. Cpjf 79/72 (R20/1974).

⁸⁹ Melzer však takúto argumentáciu odmieta s tým, že pre takéto riešenie neexistuje dôvod a aj pre sféru mimozáväzkových vzťahov platia všeobecné mantinely zmluvnej voľnosti. MELZER, F. In MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár. Svazek IX. § 2894 – 3081*. Praha: Leges, 2018, s. 11.

⁹⁰ Ak by sa aj všeobecne ustálila kogentná povaha pravidiel bezdôvodného obohatenia, ako *Jansen* poznamenáva, právo bezdôvodného obohatenia je zberným košom pre toľko rôznych skutkových stavov, že sa nedá racionálne očakávať, aby boli pravidlá vykladané rovnako pre všetky tieto prípady. JANSEN, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. In *Journal of European Tort Law*, 1, č. 1, 2010, s. 16-47.

⁹¹ Pozri napr. rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 31. júla 2001, sp. zn. 25 Cdo 2911/99; rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 17. februára 2010, sp. zn. 32 Cdo 4437/2008, či uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 17. decembra 2015, sp. zn. II. ÚS 842/2015.

⁹² Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 31. júla 2001, sp. zn. 25 Cdo 2911/99.

Dispozitivita východiskovej úpravy vyporiadania však neplatí absolútne. Bezdôvodné obohatenie vo vzťahu k vyporiadaniu zmlúv je vždy následkom iného následku; ak sa v určitých (hoci zrejme výnimočných) prípadoch uzavrie, že je úprava prostriedkov nápravy pre určité situácie kogentná (napr. pri práve dovolať sa relatívnej neplatnosti v prípade omylu vyvolaného ľst'ou), bolo by v rozpore s účelom kogentnosti uzavrieť, že nie je možné zmluvne vylúčiť právo zmluvu zneplatniť, je však možné čo do materiálnych dôsledkov neplatnosti vylúčiť právo na vydanie reštitučného nároku. Dispozitivita vyporiadacích pravidiel tak musí byť testovaná vždy s ohľadom na konkrétny prostriedok nápravy, ktorý im predchádza.

6. Na záver naspäť k spätnému účinku

Aj keď by sa mohlo zdať, že občianske a obchodné právo pracuje s dvoma úplne odlišnými konceptmi následkov odstúpenia, v príspevku sme sa snažili poukázať na ich vzájomné podobnosti a dospeli k záveru, že *ex tunc* ani *ex nunc* odstúpenie v skúmaných otázkach nevykazuje rozdiely, ktoré by bolo možné zdôvodniť práve spätným účinkom či účinkom do budúcnosti. Retrospektívny účinok pritom spôsoboval teoretické problémy už v minulosti⁹³, a aj vzhľadom na jeho rozdielne vnímanie v jednotlivých európskych krajinách, navrhujeme nepripisovať mu bez podrobnejšej a jasnejšej zákonnej úpravy príliš veľký význam.⁹⁴ Zrejme práve preto niektorí autori⁹⁵ spochybňujú vyvodzovanie zásadných rozdielov medzi vyporiadacími mechanizmami zmluvného a mimozmluvného charakteru tvrdením, že bez ohľadu na zvolenú koncepciu by sa malo vyporiadanie zrušených zmlúv spravovať podobnými pravidlami.⁹⁶

⁹³ Pozri prehľad názorových tendencií k spätnému účinku relatívnej neplatnosti a odstúpenia: NELLE, F. *Das Anfechtungs- und Rücktrittsrecht beim Verträge*. Inaugural-Dissertation. Universitätsverlag von Robert Noske in Borna-Leipzig, 1931, s. 27-44.

⁹⁴ Veľká časť judikatúry spolu s niektorými autormi odvodzujú od účinku *ex tunc* stratu právnej pozície (predovšetkým vlastníckeho práva) nadobudnutej zrušenou zmluvou. Iná časť právnej vedy napriek formálnej strate právneho titulu volá iba po obliagačných účinkoch odstúpenia. NOVOTNÝ, M. – GYÁRFÁS, J. K následkom odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľnosti. In *Justičná revue*, 2010, č. 3, s. 391 a nasl.; ŠORL, R. *Conditio causa finita* a druhy zápisov do katastra nehnuteľností. In *Justičná revue*, 2002, č. 10, roč. 54, s. 1059-1070; BUKNA, O. K právnym účinkom odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľnosti. In *Justičná revue*, č. 8-9, roč. 62, 2010, s. 990-995. Na druhej strane možno nájsť súdne rozhodnutia priznávajúce obnovenie právnej pozície v dôsledku odstúpenia s *ex nunc* účinkom (uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 10. marca 2015, sp. zn. 29 Cdo 3808/2014) alebo vecnoprávne účinky odvolaniu darovania napriek tomu, že odvolanie daru má *ex nunc* účinok. K prehľadu názorov za a proti vecnoprávnym účinkom pozri JURČOVÁ, M. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 2218 a diela tam uvedené. Zdá sa, že iba argumentácia *ex tunc* alebo *ex nunc* účinkom sama osebe nie je uspokojivým zdôvodnením ani jednej z názorových línií.

⁹⁵ Napr. CLAUSS, M. *Rechtsfolgendifferenz im Recht der Vertragsrückabwicklung. Zu Umfang und Legitimation inhaltlicher sowie institutioneller Unterschiede zwischen Rücktritts-, Widerrufs- und Bereicherungsrecht*. Baden-Baden : Nomos, 2016, s. 77 a nasl. JANSEN, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. In *Journal of European Tort Law*, 1, č. 1, 2010, s. 16-47. MEIER, S. Die Rückabwicklung gescheiterter Verträge: Neue europäische Entwicklungen. In *Labels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2016, č. 4, roč. 80, s. 852-887.

⁹⁶ Na inom mieste sme pokúšali zdôvodniť, prečo by malo byť zmluvné dojednanie ceny určujúce pre ocenenie plnenia aj v prípade bezdôvodného obohatenia. HLUŠÁK, M. – TROJČÁKOVÁ, V. Kumulácia úrokov a úrokov z omeškania. In *Súkromné právo*, č. 3, 2018, roč. 4, s. 123.

Následky odstúpenia na jednej strane a relatívnej či absolútnej neplatnosti na druhej strane – hoci *ex tunc* – nie sú totožné, minimálne v rozsahu náhrady škody, keďže sa pri neplatnosti v zásade kompenzuje iba negatívny zmluvný záujem. Sporným je rovnako mnohokrát spochybnený vecnoprávny účinok odstúpenia od zmluvy, čo vo výsledku znamená, že hoci sa odstúpeniu a relatívnej neplatnosti pripisuje spätný účinok, inštitúty v praxi nevyvolávajú identické dôsledky.

Navyše, dnešné chápanie retrospektívneho a prospektívneho účinku aj v európskom meradle stráca význam vzhľadom na to, že sa medzi nimi postupne stierajú rozdiely; v právnych poriadkoch s *ex tunc* účinkom odstúpenia je všeobecne akceptovateľný záver o trvaní nároku na náhradu škody. Na druhej strane, aj prospektívny účinok odstúpenia smeruje ku vzájomnému vyporiadaniu a použitou terminológiou pôsobí súčasne retrospektívne.⁹⁷ V právnych poriadkoch Nemecka a Švajčiarska došlo k zmene z retrospektívneho na prospektívny účinok odstúpenia doktrínálne, bez potreby legislatívnej zmeny a predovšetkým z pragmatických dôvodov – v Nemecku pre zachovanie nároku na náhradu zmluvnej škody, vo Švajčiarsku zasa pre aplikáciu pre veriteľa výhodnejších premŕacích dôb na vrátenie plnenia. S prihliadnutím na prezentované závery sa *ex tunc* účinok ako samostatný právny argument javí ako nedostačujúci.

Zahraničná skúsenosť ukázala, že nie je dôvod na obmedzenie prospektívneho účinku odstúpenia len na určitý druh (podnikateľských) vzťahov. Navrhujeme preto aj občianskoprávne odstúpenie vykladať ako impulz pre obsahovú zmenu v záväzku a pripodobniť účinky odstúpenia v Občianskom zákonníku obchodnoprávnemu režimu. Ak sa naskytá možnosť pripodobniť občianskoprávny režim obchodnoprávnemu a vyhnúť sa tak praktickým problémom, s ktorými sa museli výkladovo popasovať v iných európskych štátoch, slovenská právna veda by ju nemala premeškať.⁹⁸

Literatúra

- BAJÁNKOVÁ, J. – VOJČÍK, P. Neplatnosť právnych úkonov a rozhodovacia prax súdov. In Ingerencia súdov do súkromnoprávných zmlúv: Zásahy súdov do obsahu súkromnoprávných zmlúv (kolektív autorov) Pezínok : Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2014, s. 15-51. ISBN 978-80-970207-7-4
- BRIDGE, M. The Nature and Consequences of Avoidance of the Contract Under the United Nations Convention on the International Sale of Goods. In International Law Review of Wuhan University (2008-2009), 10, s. 118-128
- BRÖSTL, A. Zodpovednosť za škodu spôsobenú neplatným právnym úkonom. In SUCHOŽA, J., HUSÁR, J. (eds.): Obchodné právo a jeho širšie kontexty. Zborník vedeckých prác. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, s. 294-305, ISBN 978-80-7097-838-2
- BUKNA, O. K právnym účinkom odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľností. In Justičná revue, č. 8-9, roč. 62, 2010, s. 990-995, ISSN 1335-6461

⁹⁷ HELLWEGE, P. In Jansen, N. – Zimmermann, R. (eds.) *Commentaries on European Contract Laws*. Oxford : Oxford University Press, 2018, s. 1386-1387.

⁹⁸ Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0094/15 Porušenie zmluvných povinností a nespĺnenie dlhu v súkromnom práve a ich následky – analýza a tvorba terminologicky a systematicky odôvodneného a jednotného systému nápravných prostriedkov pre zmluvné strany podnikateľov, nepodnikateľov aj spotrebiteľov.

- CANARIS, C.W. Das Allgemeine Leistungstörungsrecht im Schuldrechtsmodernisierungsgesetz. In *Zeitschrift für Rechtspolitik*, č. 8, roč. 34, 2001, s. 329-336
- CLAUSS, M. Rechtsfolgendifferenz im Recht der Vertragsrückabwicklung. Zu Umfang und Legitimation inhaltlicher sowie institutioneller Unterschiede zwischen Rücktritts-, Widerrufs- und Bereicherungsrecht. Baden-Baden : Nomos, 2016, 332 s. ISBN 978-3-8487-3403-0
- CLEVINGHAUS, T. Das Verhältnis von Rücktritt und Schadensersatz nach neuem Schuldrecht. Baden-Baden : Nomos, 2007, 300 s. ISBN 978-3-8329-2761-5
- DÖLL, Y. Rückgewährstörungen beim Rücktritt. Eine untersuchung der Rücktrittsfolgen, insbesondere der Wert- und Schadensersatzpflichten. Tübingen : Mohr Siebeck, 2011, 476 s. ISBN 978-3-16-150759-5
- GAUCH, P. Wirkung des Rücktritts und Verjährung des Rückforderungsanspruchs bei Schuldnerverzug (Anerkennung der Umwandlungstheorie) : Bemerkungen zu BGE 114 II 152 ff. In *Recht*, 1989, č. 4, s. 122-128
- HAJNIŠOVÁ, E. - KRÁLOVIČ, L. Odstúpenie od zmluvy o prevode obchodného podielu s účinkami ex tunc? In *Zborník z konferencie Dny práva, časť IX. – Bermudský trojúhelník obchodného práva II*, 2012. Brno : Masarykova univerzita v Brne, Právnická fakulta, 2012, s. 1805-1820 Dostupné online: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Bermudskytrojuhelnik/Bermudskytrojuhelnik.pdf
- HARKE, J. D. – RIESENHUBER, K. (eds) OR 2020 – Die schweizerische Schuldrechtsreform aus vergleichender Sicht. Tübingen : Mohr Siebeck, 2016, 317 s. ISBN 978-3-16-154212-1
- HARTMANN, S. Die Rückabwicklung von Schuldverträgen. Kritischer Vergleich der Rechtslagen bei Entstehungs- und Erfüllungsmängeln. Zürich : Schulthess, 2005, 404 s. ISBN 3-7255-5052-2
- HEROLD, K. Das Rückabwicklungsschuldverhältnis aufgrund vertraglichen oder gesetzlichen Rücktritts. Eine kritische Betrachtung das geltenden Rechts im Vergleich mit dem Reformentwurf der Schuldrechtskommission und einem Ausblick auf die europäische Rechtsvereinheitlichung. Berlin : Duncker & Humblot, 2001, 261 s. ISBN 3-428-10361-0
- HLUŠÁK, M. Náhrada škody pri negatívnom zmluvnom záujme. In *Súkromné právo*, č. 5, 2017, roč. 3, s. 179-184, ISSN 1339-8652
- HLUŠÁK, M. – TROJČÁKOVÁ, V. Kumulácia úrokov a úrokov z omeškania. In *Súkromné právo*, č. 3, 2018, roč. 4, s. 117-125, ISSN 1339-8652
- JAKÚBEKOVÁ, D. Odstúpenie od zmluvy podľa Občianskeho zákonníka s upozornením na rozdielnosti úpravy v Obchodnom zákonníku. In *Justičná revue*, roč. 53, č. 6-7, 2001, s. 698-702, ISSN 1335-6461
- JANSEN, N. The Concept of Non-Contractual Obligations: Rethinking the Divisions of Tort, Unjustified Enrichment, and Contract Law. In *Journal of European Tort Law*, 1, č. 1, 2010, s. 16-47, ISSN 1868-9620
- JANSEN, N. – ZIMMERMANN, R. (eds) *Commentaries on European Contract Laws*. Oxford : Oxford University Press, 2018, 2 384 s. ISBN 978-019-879-069-3
- KEMMERIES, O. Das Rückgewährschuldverhältnis nach Rücktritt vom Vertrag. Köln : Eul Verlag, 2005, 276 s. ISBN 978-3-8993-6417-0
- KÖTZ, H. *Europäisches Vertragsrecht*. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Tübingen : Mohr Siebeck, 2015, 535 s. ISBN 978-3-16-153767-7
- KREBS, M. Die Rückabwicklung im UN-Kaufrecht. Mnichov : C. H. Beck, 2000, 158 s. ISBN 3-406-46662-1
- KREBS, T. *Restitution at the Crossroads: A Comparative Study*. Londýn : Cavendish, 2001, 355 s. ISBN 185-9-4164-6-2
- KRÜGER, W. (ed) *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. Band 2., Schuldrecht – Allgemeiner Teil. 7. vydanie. Mnichov : C. H. Beck, 2016, 3073 s. ISBN 978-3-406-66542-4
- MEIER, S. Die Rückabwicklung gescheiterter Verträge: Neue europäische Entwicklungen. In *Labels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2016, č. 4, roč. 80, s. 852-887
- MEIER, S. Schadensersatz aus Verfügungsgeschäften? Zum Hintergrund des § 160 BGB. In *Labels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, č. 4, roč. 76, 2012, s. 732-760
- MELZER, F., TÉGL, P. A KOL. *Občanský zákoník – veľký komentár*. Svazek IX. § 2894 – 3081. Praha : Leges, 2018, 1728 s. ISBN 978-80-7502-199-1
- MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011, 296 s. ISBN 978-80-7400-382-0

- MONFERRINI, I. – VON DER CRONE H. C. Die Rückabwicklung mangelhafter Verträge. In Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht. č. 5, 2011, s. 485-496, ISSN 1662-8705
- NELLE, F. Das Anfechtungs- und Rücktrittsrecht beim Verträge. Inaugural-Dissertation. Universitätsverlag von Robert Noske in Borna-Leipzig, 1931, 58 s.
- NOVOTNÁ, M. Právo na náhradu škody. In Jurčová, M. A kol. Jednotný systém nespĺnenia a prostriedkov nápravy : Návrh koncepcie a pravidiel (ustanovení) budúcej právnej úpravy. (v tlači)
- NOVOTNÝ, M. – GYÁRFÁS, J. K následkom odstúpenia od zmluvy o prevode nehnuteľnosti. In Justičná revue, 2010, č. 3, s. 391-407, ISSN 1335-6461
- OVEČKOVÁ, O. A KOL. Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok II (§ 261 – 775) Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, 1448 s. ISBN 978-80-8168-573-6
- OVEČKOVÁ, O. Zmluvná pokuta a odstúpenie od zmluvy. In Právny obzor, č. 6, roč. 87, 2004, s. 525-533, ISSN 0032-6984
- RIEBLE, V. – SCHWARZE, R. A KOL. Von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 2 Recht der Schuldverhältnisse § 315 – 326 (Leistungsstörungenrecht 2). Berlin : Sellier – de Gruyter, 2015, 673 s. ISBN 978-3-8059-1183-2
- RIEWERT, I. Die Rückabwicklung erbrachter Leistungen bei der Kumulation von Rücktritt und Schadensersatz nach § 325 BGB. Tübingen : Mohr Siebeck, 2014, 454 s. ISBN 978-3-16-153461-4
- SÄCKER, F. J. – RIXECKER, R. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2 Schuldrecht Allgemeiner Teil. Mnichov : C. H. Beck, 2003, 2689 s. ISBN 978-3-406-54842-0
- SEDLÁČEK, J. Obligační právo. Obecné nauky o právních jednáních obligacních a o splnění závazků. 2. prepracované vydanie. Brno : Československý akademický spolek Právnik v Brně, 1933, 323 s.
- SELUCKÁ, M. Koupě a prodej. Nový občanský zákoník. Společná evropská právní úprava prodeje. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2013, 268 s. ISBN 978-8-074-00471-1
- SCHLECHTRIEM, P. Termination and Adjustment of Contracts under the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. In European Journal of Law Reform (Kluwer) Vol. 1, No. 3 (1999), s. 305-323
- STOLL, H. Rücktritt und Schadensersatz. Archiv für die civilistische Praxis, 131. zväzok, 1929, s. 141-185
- ŠILHÁN, J. Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku. Praha : C. H. Beck, 2015, 559 s. ISBN 978-80-7400-544-2
- ŠORL, R. Conditio causa finita a druhy zápisov do katastra nehnuteľností. In Justičná revue, 2002, č. 10, roč. 54, s. 1059-1070, ISSN 1335-6461
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. A KOL. Občiansky zákonník II. § 451 – 880. Komentár. Praha : C. H. Beck, 2015, 1580 s. ISBN 978-80-7400-597-8
- TICHÝ, L. CISG (Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží). Praha : C. H. Beck, 2017, 412 s. ISBN 978-80-7400-649-4
- TICHÝ, L. Obecná část občanského práva. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2014, 390 s. ISBN 978-80-7400-483-4
- TOTH-VAŇO, P. Veľké NIE vecnoprávnym účinkom odstúpenia od zmluvy. In Justičná revue, 2013, č. 10, roč. 65, s. 1290-1317, ISSN 1335-6461
- TREITEL, G. H. Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account. Oxford : Clarendon Press, 1988, 422 s. ISBN 0-19-825500-4
- TROJČÁKOVÁ, V. Pričítanie škody spôsobenej pomocníkom; zodpovednosť na pomedzí porušenia zmluvnej povinnosti a deliktu. In Nevolná, Z. – Hlobiková, D. (eds.) Porušenie zmluvných povinností v súkromnom práve a jeho následky. Trnava : Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2018, s. 156-180, ISBN 978-80-568-0105-5
- TROJČÁKOVÁ, V. Niektoré rozdiely medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou vzájomnou reštitučnou povinnosťou strán neplatnej alebo zrušenej zmluvy. In Bejček, J. a kol. (eds) Dny práva - Days of Law 2016 : časť VIII. Právní jednání. Brno : Masarykova univerzita, 2017, s. 370-384, ISBN 978-80-210-8559-6
- WESTERMANN, H. P. – BYDLINSKI, P. – WEBER, R. BGB – Schuldrecht Allgemeiner Teil. Heidelberg : C. F. Müller, 2010, 7. vydanie. 387 s. ISBN 978-3-8114-9760-3

Judikatúra

- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 31. júla 2001, sp. zn. 25 Cdo 2911/99
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 17. februára 2010, sp. zn. 32 Cdo 4437/2008
Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 17. decembra 2015, sp. zn. II. ÚS 842/2015
Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 11. februára 2014, sp. zn. 28 Cdo 3369/2013
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 30. septembra 2009, sp. zn. 1 M Obdo V 2/2007
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 22. apríla 2013, sp. zn. 32 Cdo 2300/2012
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 22. októbra 2008, sp. zn. 32 Cdo 2591/2007
Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. apríla 2009, sp. zn. 23 Cdo 3008/2007
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 26. júna 2007, sp. zn. 32 Cdo 622/2006
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 31. marca 2009, sp. zn. 5 Obdo 20/2008
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. novembra 2013, sp. zn. 23 Cdo 2833/2011
Rozsudok Veľkého senátu Najvyššieho súdu ČR zo dňa 16. mája 2012, sp. zn. 31 Cdo 4781/2009
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 23. októbra 2001, sp. zn. M Obdo V 2/2000 publikovaný v zbierke ako R 34/2002
Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 10. marca 2015, sp. zn. 29 Cdo 3808/2014
Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 4. apríla 2012, sp. zn. 28 Cdo 1960/2011
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 25. septembra 2008, sp. zn. 3 Cdo 113/2007
Rozsudok Krajského súdu v Trnave zo dňa 11. júna 2013, sp. zn. 24 Co/220/2012
Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici zo dňa 23. marca 2016, sp. zn. 43 Cob/311/2015
Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 1. marca 2004, sp. zn. M Cdo 264/2002 publikované v Zo súdnej praxe, 2004, č. 2, s. 41-43
Uznesenie Krajského súdu v Trnave zo dňa 24. apríla 2018, sp. zn. 10Co/122/2017
Stanovisko občianskoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČSSR zo dňa 11. januára 1974, zn. Cpjř 79/72 (R20/1974)
Rozsudok BGH, 24. júna 1983, V ZR 113/82, rozhodnutie publikované v JuristenZeitung, č. 9, roč. 39, s. 419-420